

5 MİT 1 GERÇEK – İZNİK VE APOLOJETİK PERSPEKTİF¹

Merhabalar. Ben Çağdaş Coşkun. 2009 yılında Ege Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü'nden mezun olduktan sonra, teoloji alanındaki akademik yolculuğuma 2017 yılında Birmingham Theological Seminary'de "Certificate in Christian Ministry" yüksek lisansa hazırlık programını tamamlayarak başladım. Ardından, 2018'de ABD'deki Puritan Reformed Theological Seminary'de dört yıllık Master of Divinity (İlahiyat Yüksek Lisans) programına kabul edildim ve 2022'de buradan mezun olarak aynı yıl İzmir Protestan Kilisesi' rahiplerinden biri olarak görev almaya başladım.

Bugün burada sizlerle bir arada olmaktan büyük bir mutluluk duyuyorum. Çünkü tarih ve teoloji gibi, üzerinde heyecanla çalıştığım iki disiplini bir araya getiren önemli bir konuyu ele almak üzere toplandık: İznik Konsili'nin 1700. yıldönümü. Bu vesileyle, hem bu tarihî olayın arka planını hem de etrafında oluşan bazı yaygın anlatıları birlikte inceleyeceğiz. Eğer önceki oturumları takip etme fırsatı bulduysanız, İznik Konseyi ve onu şekillendiren tarihsel dinamikler hakkında önemli bilgiler edinmişsinizdir. Katılamayanlar için ise, bu değerli konuşmaları daha sonra YouTube kanalımızdan izlemenizi tavsiye ederim.

Bugünkü sunumumda, İznik Konseyi hakkında nesiller boyu aktarılagelmiş bazı mitleri ve bunların ardındaki tarihsel gerçekleri ele alacağım. Zira bu konsey, Hristiyan tarihinin belki de en çok yanlış anlaşılan ve efsaneleştirilen olaylarından biridir. Bu nedenle, konuşmamın başlığını "5 Mit ve 1 Gerçek" olarak belirledim. Şimdi, bu mitleri tek tek irdeleyerek neden tarihsel kanıtlarla çeliştiklerini hep birlikte görelim.

İlk mitimiz,

1. YENİ ANTLAŞMA KANONU İZNİK KONSEYİ'NDE BELİRLENDİ / OLUŞTURULDU

Öncelikle şunu söylememiz gerekiyor. İznik Konsili'nde neler yaşandığını bizlere aktaran tarihçilerin, rahiplerin ve yazmaların kayıtlarında ve eserlerinde Yeni Antlaşma kanonuna dair hiçbir konunun konsil süresince tartışılmadığını açıkça okuyoruz. İznik Konsili'nde Yeni Antlaşma kanonun belirlenmesini bırakın, kanon hakkında herhangi bir tartışma bile yaşanmamıştır.

İkinci olarak, bu iddianın ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için bazı ifadelerin ve kelimelerin anlamlarına bakalım. Bunlardan ilki "Yeni Antlaşma" ifadesidir. Yeni Antlaşma, Kutsal Kitap'ın ikinci kısmını oluşturan, beden alıp aramızda yaşamış olan Oğul Tanrı'nın, yani Mesih İsa'nın bizler için hazırlamış olduğunu kurtuluşu nasıl gerçekleştirmiş olduğunu öğrendiğimiz ve ayrıca Mesih'in göğe alınışından sonra öğrencilerinin Mesih'in kilisesini nasıl kurduğunu okuduğumuz, toplamda 27 kitaptan oluşan bir kitaptır. İslami coğrafyada Yeni Antlaşma "İncil" adıyla anılır. Bu yüzden de konuşmam sırasında Yeni Antlaşma ve İncil ifadelerini eş anlamlı olarak kullanacağım. Yeni Antlaşma'nın ilk dört kitabı olan Matta, Markos, Luka ve Yuhanna Müslümanlar arasında dört ayrı kitap olarak bilinir ancak aslında Yeni Antlaşma'nın ilk dört kitaplarıdır ve bu kitapların her birine İncil (iyi haber) denir, çünkü bu dört kitabı diğer 23 Yeni Antlaşma kitabından ayıran taraf İsa Mesih'in yaşamını aktaran kitaplar olmalarıdır. Peki, kanon derken neyi kastediyoruz? TDK Sözlüğü kanon kelimesini şöyle açıklar: "Herhangi bir konuda otoritelerinin belirlediği seçimler bütünü." Yani, "İznik Konsili'nde Yeni Antlaşma Kanonu belirlendi" demek İznik Konsili'ne katılan rahiplerin Yeni Antlaşma'da hangi kitapların yer alacağına karar verildikleri anlamına gelir. Bu iddianın doğru olup olmadığına tarihsel bilgiler ışığında bakalım:

Bu iddianın doğru olup olmadığını anlamak için öncelikle birinci yüzyıla, yani Hristiyanlığın doğduğu yüzyıla bakalım. Mesih İsa'nın göğe alınmasından hemen sonra Hristiyanların, İsa'nın

¹ Youtube'da bu konuşmayı izleyebilirsiniz: <https://youtu.be/TVr98uVTA3s?si=jSlmMIRR1G5uwe3g>

öğrencilerinin yazılarını Kutsal Yazılar olarak kabul ettiklerini okuyoruz. Bizlere bunu ileten ilk tarihsel verileri **Kutsal Yazılar'ın** kendisinde buluyoruz:

- MS. 50 ila 60 yılları arasında yazılan Luka Müjdesi'nde, **Luka 10:7'de** İsa'nın öğrencilerine şunu söylediğini okuyoruz: "Girdiğiniz evde kalın, size ne verirlerse onu yiyip için. Çünkü işçi ücretini hak eder. Evden eve taşınmayın." Bu ayet neden mi önemlidir? Çünkü Pavlus, Timoteos'a MS. 65'te yazdığı ve Yeni Antlaşma'da 1. Timoteos olarak geçen mektubun **5:18'de** şöyle der: "Çünkü Kutsal Yazı'da şöyle deniyor: "İşçi ücretini hak eder." Pavlus'un Luka 10:7'deki İsa'nın sözlerine ve Luka kitabını Kutsal Yazılar olarak adlandırıp alıntı yaparak, Hristiyanların o dönemde dahi Luka İncili'ni Kutsal Yazılar olarak kabul ettiğini bizlere gösterir.
- MS. 65-68 yıllarında yazılan **2. Petrus 3:15-16'da** şunu okuyoruz: "Sevgili kardeşimiz Pavlus'un da kendisine verilen bilgelikle size yazdığı gibi, Rabbimiz'in sabrını kurtuluş fırsatı sayın. Pavlus bütün mektuplarında bu konulardan böyle söz eder. Mektuplarında güç anlaşılan bazı yerler var ki, bilgisiz ve kararsız kişiler, öbür Kutsal Yazılar'ı olduğu gibi bunları da çarpıtarak kendi yıkımlarını hazırlıyorlar." Petrus, Pavlus'un yazılarını diğer Kutsal Yazılar gibi gördüğünü ve aynı otoriteye sahip olduğunu söyler. Pavlus'un yazıları Kanon'un bir parçasıdır.

Peki, başka kaynaklardan Yeni Antlaşma kanonu hakkında neler öğrenebiliyoruz? Elimizde en büyük kaynaklardan birisi de İznik Konsili öncesinde yaşamış olan Kilise Babalarıdır. Bu kişiler dönemin rahipleri, teologları ve kilise önderleridir. İznik Konsili öncesinde yaşamış olan kilise babalarının yazılarının büyük bir bölümü günümüze ulaşmıştır. Her biri yaklaşık 700 sayfa kadar olan 10 ciltlik bir seriden oluşan "Ante-Nicene Fathers" kitap serisini isterseniz internet siz de okuyabilirsiniz. Peki, İznik Konsili'nde önce yaşamış olan kilise babalarının yazılarından Yeni Antlaşma Kanonu'na dair neler öğrenebiliriz?

Romalı Clemens (Clement) (MS.?? – 100)

- Clemens MS. 96 yılında Korint'teki Hristiyanlara yazdığı 1. Clemens Mektubu'nun 13:2'de, İsa'nın Matta 5:7, Luka 6:31, 36'daki sözlerini Eski Antlaşma emirleriyle eşit sayar.
- 1. Clemens 47:1'de Yeni Antlaşma Kanonu'nun içinde bulunan Korintliler'i Pavlus'un kendilerine yazdığı Birinci Mektup'a (yani 1. Korintliler'e) kulak vermeye çağırır ve mektubun yetkisini vurgular.
- İsa'nın sözlerinden (1. Clemens 13, 46) ve Pavlus'un mektuplarından alıntılar yapar.
- 2. Clemens Mektubu'nda da Matta 9:13'ü "Kutsal Yazı" (γραφῆ, graphē) olarak adlandırır:
 - "Çünkü Kutsal Yazı, 'Ben kurban değil, merhamet isterim' der." (2. Clement 2:4)

Antakyalı İgnatius (MS. 35 – 110)

- Antakya kilisesinin üçüncü rahibi olan İgnatius mektuplarında Matta, Yuhanna ve Pavlus'a atıfta bulunur.
- İgnatius'un Efeslilere Mektubu, V. Bölümde şunu okuyoruz: "Bütün mektuplarında Mesih İsa'da sizden söz eden, Tanrı'ya ulaştığımda ayaklarının dibinde bulunmayı dilediğim, kutsal, şehit edilmiş, en mutlu kişi olan Pavlus'la birlikte Müjde'nin gizemlerine kabul edildiniz."
- İgnatius'un Romalılara Mektubu'nda ise şunu okuyoruz. IV. Bölüm: "Ben Petrus ve Pavlus gibi size buyruklar vermiyorum. Onlar İsa Mesih'in elçileriydiler, ama ben imanlıların en küçüğüyüm."

İzmirli Polikarp (MS 69 –155)

- İsa'nın öğrencisi olan Yuhanna'nın yetiştirdiği, İzmirli Polikarp Yuhanna'nın kendisini atamasından sonra İzmir'deki kilisenin rahibi olmuştur.
- Polikarp'ın Filipi şehrindeki Hristiyanlara yazdığı mektubun 12:1'de, Yeni Antlaşma Kanonu'nun içinde bulunan Efesliler 4:26'yı Kutsal Yazı olarak alıntılar. Polikarp şöyle der: "Kutsal Yazılar'da söylendiği gibi, 'Öfkelenin ve günah işlemeyin.'"
- 1. Petrus 1:13-21 (Flp. 8:1) ve 1. Korintliler 6:2 (Flp. 11:2) ayetlerinden kelimesi kelimesine alıntı yapar ve bu ayetleri otorite olarak sunar.

Hierapolisli (Pamukkaleli) Papias (MS 60 – 130)

Elçi Yuhanna'yı tanıyan ve Polikarp'ın arkadaşı olan Hierapolisli Papias'ın tanıklığını Tarihçi Eusebius *Kilise Tarihi* kitabının III. Kitap 39. Bölüm'de şu şekilde kaydeder:

- "Matta, İsa'nın sözlerini İbrani dilinde derledi."
- "Markos, Petrus'un hatırladıklarını sırayla olmasa da doğru bir şekilde yazdı."

Şehit Iustinus (Justin) (MS 100 – 165)

Erken dönem Hristiyan apolojisti ve filozofu olan Iustinus *Birinci Apolojetik* kitabının 67.bölümünde Hristiyan ibadetini şu şekilde tanımlar:

- "Elçilerin anıları [İnciller] ya da peygamberlerin yazıları [Eski Antlaşma] zaman elverdiği sürece okunacaktır."

Luka'nın İsa'nın çilesini yazdığı bölümleri "Kutsal Yazı" olarak adlandırır:

- "İncil'de İsa'nın kan terlediği yazılıdır" (Trypho ile Diyalog 103, Luka 22:44'ten alıntı).

Bahsettiğimi bu beş kişi İsa Mesih'in öğrencileriyle tanışmış, onlar tarafından yetiştirilmiş ve kilisenin doğuşuna tanıklık etmiş kişilerdir. Ve ilk yüzyıldan itibaren karşımıza çıkan resim Yeni Antlaşma kitaplarının Tanrı'nın Sözü olduğuna inanıldığı ve otorite olarak kabul edildiğidir. İkinci yüzyıldaki tanıklara da kısaca değinelim:

Lyonslu Irenaeus (MS 125 - 202)

İzmir'de doğmuş ve Polikarp tarafından yetiştirilmiş olan Irenaeus "Heretiklere Karşı" adlı eserinin 3.kتابının 11.bölüm 8.noktasında (3.11.8) Matta, Markos, Luka ve Yuhanna İncillerinin tek meşru İnciller olduğunu savunur:

- "İncillerin dörtten fazla ya da az olması mümkün değildir... Çünkü Kilise dünyanın dört bir yanına dağılmıştır, ancak İncil Kilise'nin direği ve temelidir."
- Pavlus'un Mektuplarını "Kutsal Yazılar" olarak adlandırır: "Kutsal Yazı'nın dediği gibi, 'hiçbir göz görmedi, hiçbir kulak duymadı'" (Heretiklere Karşı 4.27.1, 1 Korintliler 2:9'dan alıntı).
- Elçilerin İşleri'ni "Kutsal Yazı" olarak tanımlar: "Kutsal Yazı'nın Elçilerin İşleri'nde söylediği gibi..." (Heretiklere Karşı 3.12.11, Elçilerin İşleri 8:26-40'tan alıntı).
- Yakup, 2 Petrus, 3 Yuhanna hariç Yeni Antlaşma kitaplarının çoğunu Kutsal Kitap olarak alıntılar.

Kartacalı Tertullian (MS 155 - 220): "Yeni Antlaşma" terimini kullanır (*Marcion'a Karşı* 4.1) ve Yeni Antlaşma kitaplarının çoğunu listeler.

İskenderiyeli Origenes (Origen) (MS 185 - 253): Yeni Antlaşma'nın temel kitaplarını listeler (*Yeşu Vaazları*, 7.1).

Evet, böylece toplamda sizlere birinci ve ikinci yüzyılda yaşamış olan sekiz kilise babasının eserlerinden Yeni Antlaşma kanonun aslında birinci yüzyıldan itibaren var olduğunu gözler önüne seren tarihsel alıntılar paylaştım. Elbette sizlere tarihi bir kayıt olarak “Yeni Antlaşma Kanonu budur” şeklinde bir liste paylaşmadım; ama İznik Konsili öncesi yaşamış olan kilise babalarının eserlerinde böyle bir liste paylaşmasına da gerek yoktu, çünkü Yeni Antlaşma Kanonu’nun ne olduğu Hristiyanlar tarafından biliniyordu. Ayrıca, tüm bu alıntıların toplamında zaten Kanon’un tümü ortaya çıkmaktadır; parça parça da olsa tüm Kanon gözlerimizin önüne birinci yüzyıldan itibaren serilmektedir.

Peki, kilise babalarının yazıları dışında Yeni Antlaşma Kanonu’nun İznik Konsili’nde önce var olduğunu kanıtlayabileceğimiz başka kaynaklar var mı? Evet. Bunu **el yazmaları (manuscript) kanıtlarıyla** da destekleyebiliyoruz.

Muratori (Muratorian) Kodeksi ya da Kanonu: Ludovico Antonio Muratori tarafından Milano'daki Ambrosian Kütüphanesi'nde bir el yazması olarak bulunmuş ve 1740 yılında kendisi tarafından yayımlanmıştır. Yeni Antlaşma kitaplarının çoğunun bilinen en eski listelerinden birisinin kopyasıdır. Yazım tarihi olarak MS 170-200 yıllarında yazıldığı belirlenmiştir. Bu kodekste:

- Yeni Antlaşma kitaplarını “Kilisenin kabul ettiği” kitaplar adı altında şu şekilde sıralar:
 - Yeni Antlaşma’nın ilk dört kitabı olan dört İncil,
 - Elçilerin İşleri
 - Pavlus’un 12 mektubu
 - Yahuda, 1. Ve 2. Yuhanna ve Vahiy kitapları yer alır.
- Yalnızca Yeni Antlaşma kitaplarını sıralamaz ama kanona dâhil olmayan kitapları da reddeder. Örneğin, Herma’sın Çobanı gibi Gnostik metinleri reddeder.

Rylands Kütüphanesi Papirüs P52: Yuhanna 18:31-33’ün MS 125-150 yıllarına tarihlenen bir parçası, Yuhanna İncil’inin erken dönemlerde yayıldığını kanıtlamaktadır.

Chester Beatty Papirüsleri: (P45, P46, P47, MS 200-250 civarı): Dört İncil, Elçilerin İşleri, Pavlus’un Mektupları ve Vahiy kitaplarını içerir.

Papirüs 90 (P. Oxyrhynchus 3523): MS. 150-200 yıllarına ait olan bu papirüste Yuhanna 18:36-19:7 ayetleri yer alır. Mısır’ın batısındaki bir şehirde bulunduğundan yine bizlere erken dönemde dahi Kutsal Yazıların çoğaltılıp yayıldığını kanıtlar.

Magdelen Papirüsleri (P4, P64, P67): Kimi akademisyenler tarafından MS 60-70 yıllarına tarihlenen bu papirüslerde Matta 26’nın bölümleri bulunmaktadır. Ancak çoğu akademisyen papirüsleri MS 150-200 arasında tarihlendirir.

Bodmer Papirüsü (P66, MS 200 civarı): Yuhanna’nın neredeyse eksiksiz bir kopyasıdır ve yaygın dolaşımını kanıtlamaktadır çünkü bu papirüs Mısır’ın oldukça güneyinde bulunan Dishna şehrinde bulunmuştur.

Tüm bunlardan çıkarabileceğimiz bazı “Önemli Sonuçlar” şunlardır:

MS 150 yılına gelindiğinde, Dört İncil + Pavlus’un mektupları

- “Kutsal Kitap” olarak anılıyordu (Polikarp, 2 Clement).
- İbadetlerde evrensel olarak okunuyordu (Justin Martyr).
- Diğer dillere çevrildi (Süryanice, Latince).

MS 180 yılına gelindiğinde, Irenaeus gibi ortodoks liderler

- Yeni Antlaşma kanonunun kapandığını savundular (tam olarak dört).
- Apokrif kitaplar reddedildi (Hermas'ın Çobanı, Petrus'un Müjdesi).

El yazması kanıtları (P66, P46) Yeni Antlaşma Kanonu'nun hızlı bir şekilde kopyalanıp dağıtıldığını doğrulamaktadır. Bu el yazmaları, Hristiyanların Yeni Antlaşma metinlerini Konstantin'den yüzyıllar önce kopyalayıp dağıttıklarını göstermektedir. Yani İznik Konsili'nde yüzyıllar önce Hristiyanların elinde tamamlanmış, eksiksiz bir Yeni Antlaşma mevcuttu.

Peki, tüm bu tarihsel kanıtlara rağmen Yeni Antlaşma Kanonu'nun İznik Konsili'nde belirlendiğini iddia eden kişilerin elinde karşı argüman olarak ne bulunmaktadır?

Sizlere bu iddiaların 1700 yıllardan, yani Yeni Antlaşmanın yazımının tamamlanmasından 1600 yıl sonra geldiğini söylersem acaba şaşırır mısınız? Aydınlanma dönemi yazarlarından biri olan Voltaire bu iddiaları gündeme getiren ve popülerleştiren ilk kişidir. 1764 yılında yayınladığı "Felsefe Sözlüğü" kitabının "İnanç veya Disiplin Konularında Şüpheleri veya Soruları Çözmek İçin Bir Araya Getirilen Kilise Mensupları Toplantıları" bölümünde Voltaire, bakın İznik Konsili hakkında neler söylüyor:

- "Aynı konsilin babaları, neredeyse benzer bir yöntemle, Kutsal Yazılar'ın otantik kitaplarını apokrif kitaplardan ayırmışlardır. Hepsini sunağın üzerine yerleştirdikten sonra, apokrif kitaplar kendi kendilerine yere düştüler."

Daha sonra Voltaire, şunu ekliyor:

- "İznik Konsili'nin ek bölümünde, Eski ve Yeni Antlaşma'da yer alan kitaplardan hangilerinin gerçek, hangilerinin uydurma olduğunu anlamakta zorlanan rahiplerin hepsini bir sunağın üzerine koyduklarını ve reddetmeleri gereken kitapların (*kendi kendilerine*) yere düştüğünü söylemiştik. Böylesine güzel bir sınavın kaybedilmiş olması ne kadar üzücü!"

Dönemin Katolik Kilisesi'ne karşı olan Voltaire'in bu yorumlarıyla Katolik Kilisesi'ni alaya aldığı oldukça açıktır. Yani Voltaire, tarihsel bir bilgi sunmaktan ziyade Katolik Kilisesi'ni alaya almak istiyordu. Her ne kadar bu fikri popülerleştiren kişi Voltaire olsa da, bu fikrin yaratıcısı kendisi değildir. Voltaire bu fikri dokuzuncu yüzyılda yazıldığı iddia edilen ama ilk baskısı 1601 yılında yapılan "Synodicon Vetus" adlı kitaptan almıştır. Synodicon Vetus, birinci yüzyıldan dokuzuncu yüzyıla kadar kilise konseyleri ve sinodlar hakkında bilgi sunduğunu iddia eden sözde tarihi bir kitaptır. Akademisyenler arasında bu kitabın tarihselliği ve güvenilirliği konusunda ciddi şüpheler vardır çünkü kendi içinde birçok tutarsızlıklarla doludur. İznik ile ilgili bölümde şöyle yazmaktadır: "Konsil, kanonik ve apokrif kitapları şu şekilde ortaya koydu: onları Tanrı'nın evindeki kutsal masanın yanına yerleştirerek, ilahi olarak esinlenmiş kitapların masanın üzerinde, sahte olanların ise altında bulunması için Rab'be yalvararak dua ettiler; ve öyle de oldu."

İşte İznik Konsili hakkında en çok tekrarlanan mitlerden, şehir efsanelerinden biri olan "Yeni Antlaşma Kanonu İznik'te belirlendi" miti bu şekilde ortaya çıkarılmış oldu. Bu mit ülkemizde de İznik Konsili hakkında en çok dile getirilen mitlerin başında gelir. Ancak bu konuşmamda dile getirdiğim üzere gerek İznik Konsili'nden önce yaşamış Hristiyanlar, gerek tarihi gerekse de arkeolojik veriler bizlere Yeni Antlaşma Kanonu'nun İznik Konsili'nden en az 200 yıl önce kapandığını ve konsilden önce yaygın bir şekilde kullanıldığını gözler önüne sermektedir.

İlk miti gerçeklerle çürütmemiz oldukça önemli olduğundan üzerinde uzun bir zaman harcadık. Böylece diğer mitlere daha az zaman harcayabileceğiz. Şimdiyse, konsille alakalı ikinci mite bakalım:

2. İSA'NIN TANRISALLIĞI DOKTRİNİ İZNİK KONSİLİ'NDE İCAT EDİLDİ

İlk mitin yaratılma sürecine benzer bir süreç yine karşımıza çıkmaktadır. İznik Konsili hakkında bu mitin popülerliği belki de burada birçok kişinin okumuş olduğu bir kitaptan gelmektedir: Dan Brown'un yazdığı "Da Vinci Şifresi" adlı kitaptan. Bu kitabı yıllar önce ben de okumuştum. Daha sonra oldukça da güzel ve sürükleyici bir film uyarlaması çekildi. Eğer filmini izlemediyseniz mutlaka izlemenizi tavsiye ederim.

Bu mite detaylı bir karşılık vermeden önce şunu söylemeliyiz: İznik Konsili, İsa'nın tanrısallığını reddeden ve İsa'nın Tanrı olmadığı öğreten Arius'a karşı Kutsal Kitap öğretilerini korumak ve savunmak için toplanmıştır! Yani karşımıza aslında oldukça gülünç bir durum çıkmaktadır; çünkü konsilin toplanmasının asıl nedeni, yüzyıllardır süre gelen Mesih'in tanrısallığı doktriniyi korumaktır, yeni bir doktrin icat etmek değil.

İlk miti çürüttüğümüz sırada sizlere Yeni Antlaşma Kanonu'nun tarihsel olarak güvenilirliğinden ve konsilden yüzyıllar önce tamamlandığından bahsettim. İşte bu yazılar İsa'nın tanrısallığını konsilden yüzyıllar önce açıkça öğreten temel kaynaklardır. Öyleyse, Yeni Antlaşma Kanonu'nun konsilden yüzyıllar önce neler öğrettiğine bakalım:

- **Yuhanna 1:1:** "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı."
 - Grekçe "Theos" (Tanrı) terimi İsa'ya ("Söz") uygulanmıştır.
 - İlk Hristiyanlar (örneğin Ignatius, Justin Martyr) bunu Mesih'in tanrısallığının kanıtı olarak kabul etmişlerdir.
- **Yuhanna 10:30:** "Ben ve Baba biriz."
 - İsa açıkça Tanrı olduğunu iddia eder. Yahudiler bu yüzden O'nu öldürmek isterler.
- **Yuhanna 20:28** İsa'nın öğrencilerinden biri olan Tomas şöyle der: "Rabbim ve Tanrım!"
 - İsa, Yahudi ve Hristiyan inancında sadece Tanrı'ya özgü olan tapınmayı kabul eder.
- **Filipililer 2:6-8:** "Mesih, Tanrı özüne sahip olduğu halde, Tanrı'ya eşitliği sımsıkı sarılacak bir hak saymadı. Ama kul özünü alıp insan benzeyişinde doğarak ululuğunu bir yana bıraktı."
 - Koloseliler 1:15'de dediği üzere, Mesih İsa, görünmez Tanrı'nın görünümüdür.
- **Titus 2:13:** "Bu arada, mübarek umudumuzun gerçekleşmesini, ulu Tanrı ve Kurtarıcımız İsa Mesih'in yücelik içinde gelmesini bekliyoruz."
 - Tanrı olan İsa Mesih.

İznik'ten çok önce, 2. ve 3. yüzyıllardaki Hristiyan liderler ve kilise babaları İsa'nın tanrısallığına sahip olduğuna Kutsal Yazılar ışığında iman etmiş ve bu doktrini herkese öğretmişlerdir. Kendi ağızlarından ne dediklerini işitelim:

- **Antakyalı Ignatius**
 - "Hem bedende hem ruhta, hem doğmuş hem doğmamış, insanda Tanrı olan tek bir Hekim vardır... Rabbimiz İsa Mesih." (Efeslilere Mektup, 7:2)
 - "Tanrı'nın Kendisi insan biçiminde göründü." (Efeslilere Mektup, 19:3)
- **Şehit Iustinus (Justin)** "O'nun gerçek Tanrı'nın Oğlu olduğunu öğrendiğimizden beri O'na [İsa'ya] aklımızla tapınıyoruz." (Birinci Apoloji, 63)
 - İsa'yı "Logos" (ilahi Söz) olarak adlandırır (Trypho ile Diyalog, 128).
- **Lyonslu Irenaeus**

- “O Tanrı'dır, çünkü İmmanuel adı bunu gösterir.” (Heretiklere Karşı, 3.19.2)
- Mesih'in tanrılığını kanıtlamak için Yuhanna 1:1'den alıntı yapar.
- **Tertullian**
 - “Söz Tanrı'ydı... ve Söz beden aldı.” (Praxeas'a Karşı, 15)
 - İznik öncesi Üçlü birlikçi teolojiyi savunur.
- **Origenes:** “Baba ve Oğul olmak üzere tek bir Tanrı'ya taparız... çünkü Oğul Tanrı'dır.” (İlk İlkeler Üzerine, 1.Önsöz.4)
- **Novatian (MS 235):** “O sadece insan değil, aynı zamanda Tanrı'dır.”²
- **Cyprian (MS 250):** “Elimizden geldiğince Rabbimiz ve Tanrımız Mesih'i hoşnut edelim.”³
- **Methodius (MS 290):** “Başlangıçta Tanrı'yla birlikte olan ve Tanrı olan O, gerçekten vardı ve vardır.”⁴
- **Lactantius (MS 304):** “O'nun Tanrı olduğuna inanıyoruz.”⁵

Tüm bunlardan çıkarabileceğimiz “Önemli Sonuçlar” şunlardır:

- İznik Konsili'nden yüzyıllar önce yazılan Yeni Antlaşma İsa'yı Tanrı olarak adlandırır ve tanıtır (Yuhanna 1:1, 20:28; Titus 2:13).
- İlk Hristiyanlar (Ignatius, Justin, Irenaeus) İznik'ten en az 200 yıl önce İsa'yı Tanrı olarak kabul edip O'na tapınmışlardır.
- İznik Konsili, Ariusçuluğa karşı mevcut inancı savunmuş, onu icat etmemiştir.
- Kısacası; İsa'nın tanrısallığı öğretisi 1. Yüzyıldan itibaren hem Yeni Antlaşma metinlerinin hem de Hristiyanların inançlarının merkezinde bulunan bir öğretilerdir. Bu öğretiler 4. Yüzyılda ortaya çıkmamıştır.

Bu çok önemli iki mite baktıktan sonra, sıra şimdi İznik Konseyi hakkındaki daha az tekrarlanan ve daha az bilinen mitlere geldi. Elbette bu mitlerin iddialarının ciddi olmadığı anlamına gelmiyor. Ancak İznik Konsili hakkında en çok tekrarlanan iki mit, az önce değindiğimiz mitlerdir. Öyleyse İznik Konsili hakkındaki mitlerden üçüncüsü bakalım:

3. İMPARATOR KONSTATİN SİYASİ NEDENLERDEN DOLAYI KONSİLİ TOPLADI VE KONTROL ETTİ

“Hayır, İmparator böyle bir şey yapmadı. Öyleyse dördüncü mitimize yakından bakabiliriz” deyip bir sonraki mite bakmak oldukça kolay ve pratik bir cevap olurdu, öyle değil mi? Ancak bu iddiaya yine tarihsel bilgiler ve veriler ışığında cevap vermeliyiz çünkü İznik Konsili'nde Yeni Antlaşma Kanonu'nun ve İsa'nın tanrısallığı doktrinin belirlenmediğini ve kararlaştırılmadığını anlayan kişilerin Konsile bir anlamda *çamur at izi kalsın* yaklaşımının sonucu olarak ortaya attıkları bir iddiadır. Özellikle bu mit, Hristiyan olmayan bazı akademisyenlerin Hristiyanlığın politikaya alet edildiğini ve bu şekilde bozulduğunu iddia etmek için kullandıkları bir söylemdir. Eğer önceki konuşmaları dinleme şansınız olduysa bu mitin doğru olup olmadığı konusunda oldukça iyi bir fikriniz oluşmuş olmalı. Ama kısaca bu konuya değinmeme lütfen müsaade edin.

² Alexander Roberts and James Donaldson, editors, *Ante-Nicene Fathers, Volume I*, electronic edition (Peabody, MA: Hendrickson, 1994), Novatian, *A Treatise Concerning the Trinity*, XI

³ Ibid. Cyprian, *The Epistles of Cyprian*, LXI.

⁴ Ibid., Methodius, *The Banquet of the Ten Virgins; Or, Concerning Chastity*, III. 6.

⁵ Ibid., Lactantius, *The Divine Institutes*, V.3.

Konstantin'in İznik Konsili'ndeki rolü diktatörlük değil ama arabuluculuktur. Yeni birleştirdiği imparatorluğunda görmek istediği en son ayrılıklardı, özellikle de Hristiyanlar arasındaki bir ayrılıktı. Konstantin'in, konsili toplamak istemesinin en büyük nedeni Hristiyanlar arasındaki anlaşmazlığı bitirmektir. Onun asıl kaygısı birliktir, belirli bir inancı dayatmak değildir. Bu yüzden Konsili, Arian tartışmasını çözmek için topladı. Kendisi oy dahi kullanmadı ya da teolojiyi dikte etmedi. Kararlar piskoposlar tarafından alındı. Bunu nasıl mı biliyoruz? Toplantıya tanıklık etmiş iki görgü tanığından:

- Caesarea'lı Eusebius (bir görgü tanığı) Konstantin'in bir hükümdar değil, bir arabulucu olarak hareket ettiğini kaydeder (Konstantin'in Yaşamı, 3.12-13).
- Athanasius (İznik inancının önemli bir savunucusu) Konstantin'i hiçbir zaman doktrini dikte etmekle suçlamamıştır.

Konsile çağrılan rahiplerin çoğu zaten inançları uğruna işkencelere, zulümlere maruz kalmış insanlardı ve buna rağmen Kutsal Kitap öğretilerini hiçbir zaman terk etmemişlerdi. Canları pahasına bile olsa doğru öğretisi korumaya kararlıydılar. Oraya imparatoru memnun etmek için gelmemişlerdi. Bunca zulümden ve deritten, bir kişinin isteklerine boyun eğmek için geçmemişlerdi. Eğer daha önce baskı altında inançlarından ödün vermişlerse, neden şimdi birdenbire Konstantin'e itaat edeceklerdi?

Bu rahiplerin çoğu daha Konsil toplanmadan önce Ariusçuluğa zaten karşı çıktıklarını dile getirmişlerdi ve Arius'un öğretilerini reddetmişlerdi. Arius'un rahibi olan İskenderiyeli İskender, Arius'u çoktan sürgün etmişti. Cordobalı Hosius, Konstantin'in en güvendiği ve aynı zamanda danışmanı olan kişi de konsilden önce Arius'un öğretilerinin Kutsal Kitap'a karşı olduğunu imparator ile paylaşmıştı. Rahiplerin hiçbirisi Arius'un öğretilerine karşı olduklarını saklamamış ve imparatorun bundan dolayı kendilerine tepki göstereceğinden korkmamışlardı.

Konstantin'in İznik Konsili'nde beklentisi Kutsal Kitap'a bağlı Hristiyanlar ile Arius'un öğretilerine bağlı olan kişilerin anlaşıp barışması ve aralarındaki tüm sorunları ve anlaşmazlıkları çözmüş olmalarıydı. Eğer İmparator Konstantin konsili yönetiyor ve rahipler üzerinde baskı kuruyor olsaydı, istediğini elde etmiş olması gerekiyordu, öyle değil mi? Ama İznik Konsili'nde çıkan karar neydi? Ariusçuların kiliseden atılması ve Arius'un öğretilerinin sapkın ilan edilmesi oldu. Yani açıkça görüyoruz ki, kararı Konstantin değil ama konsildeki rahipler vermiştir. Rahipler, imparatorun daha çok göklerin Kralı olan Üçlü Birlik Tanrısı'nın isteklerini önemsemiştir.

Kısacası, Konstantin'in İznik'i siyasi nedenlerle kontrol ettiği iddiası temelsiz bir efsanedir. Tarihi kayıtlar konsilin imparatorluk manipülasyonu değil, uzun süredir devam eden Hristiyan doktrinini savunan piskoposlar tarafından yönetildiğini göstermektedir.

Sıra dördüncü mite geldi:

4. ÜÇLÜ BİRLİK ÖĞRETİŞİ İZNİK KONSİLİ'NDE YARATILDI

Bu iddia şaşırtıcı bir şekilde yalnızca Hristiyan olmayanlardan değil ama Hristiyan olduğunu iddia eden bazı kişiler tarafından da yüzyıllardır gündeme getirildiğini ve getirilmeye de devam ettiğini görüyoruz. Bu kişiler uzun bir zamandır şu miti tekrar edip durmaktalar: "Üçlü Birlik öğretisi Kutsal Kitap'ın öğretisi değildir, bu öğretiliş İznik Konsili'nde İmparator Konstantin'in etkisiyle ortaya atılmıştır."

Diğer üç miti çürütürken yaptığımız gibi yine tarihsel verilere ve İznik Konsili'nde önceki yazılara bakarak bu iddianın ne kadar doğru olup olmadığına bakalım. Çünkü önceki mitlerin iddialarının temelinde ne yattığını araştırdığımızda, bulduğumuz şeyler yalnızca spekülasyon ve temelsiz iddialardı. Bakalım bu defa durum farklı olacak mı?

Elbette ki Üçlü Birlik öğretisinin, yani Tanrı'nın Baba Tanrı, Oğul Tanrı ve Kutsal Ruh Tanrı olarak üç Kişi ama tek bir öze sahip tek Tanrı olduğunu Yeni Antlaşma'nın İznik Konsili'nden önce bizlere öğretip öğretmediğine bakalım:

- Matta 3:16-17: "İsa vaftiz olur olmaz sudan çıktı. O anda gökler açıldı ve İsa, Tanrı'nın Ruh'u'nun güvercin gibi inip üzerine konduğunu gördü. Göklerden gelen bir ses, "Sevgili Oğlum budur, O'ndan hoşnudum" dedi."
 - Bu pasajda, Baba Tanrı Oğul'dan hoşnut olduğunu ilan ederken, Kutsal Ruh'un Oğul Tanrı'nın üzerine indiği görülmektedir. Tanrı'nın Üçlü Birlik olduğu bizim için resmedilmektedir.
- Matta 28:19: "Bu nedenle gidin, bütün ulusları öğrencilerim olarak yetiştirin; onları Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'un adıyla vaftiz edin."
 - Oğul Tanrı, öğrencilerine vaftizi Üçlü Birlik adı altında yapmaları gerektiğini söyler.
- 2. Korintliler 13:14: "Rab İsa Mesih'in lütfu, Tanrı'nın sevgisi ve Kutsal Ruh'un paydaşlığı hepimizle birlikte olsun."
 - Pavlus bu selamı Üçlü Birlik'teki her üç kişiyi anarak verir.
- Yuhanna 1:1-2, 14: "Başlangıçta Söz vardı. Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı. Başlangıçta O, Tanrı'yla birlikteydi... Söz, insan olup aramızda yaşadı. O'nun yüceliğini – Baba'dan gelen, lütuf ve gerçekle dolu biricik Oğul'un yüceliğini– gördük."
 - Söz olan Oğul Tanrı, Baba Tanrı'dan farklı bir kişidir.
- Elçilerin İşleri 5:3, 5: "Petrus ona, "Hananya, nasıl oldu da Şeytan'a uydun, Kutsal Ruh'a yalan söyleyip mülkün parasının bir kısmını kendine sakladın? ... Sen insanlara değil, Tanrı'ya yalan söylemiş oldun."
 - Petrus, Hananya'yı yalan söylediği için azarlarken Kutsal Ruh'a söylediği yalanın Tanrı'ya söylenmiş olduğunu açıklar. Böylece Kutsal Ruh'un Tanrı olduğunu dile getirir.

Kutsal Kitap, bu ayetler gibi birçok ayetle Tanrı'nın Üçlü Birlik Tanrısı olduğunu gözler önüne açıkça serer. Bu kimsenin yaratabileceği ve yoktan var edebileceği bir öğretim değildir. Üçlü Birlik öğretisi olmadan Tanrı'nın var olduğunu bilebiliriz ama Üçlü Birlik öğretisi olmadan Tanrı'nın kim olduğunu bilemeyiz. Çünkü Tanrımız Üçlü Birlik Tanrısı'dır ve kendisini Kutsal Sözünde bizlere bu şekilde tanıtır.

Peki, kilise babaları İznik Konsili'nden önce Üçlü Birlik öğretisini anlamışlar mıydı? Üçlü Birlik kelimesini kullanmışlar mıydı?

- **Antakyalı İgnatius:** "Sizler Baba'nın tapınağının taşlarısınız, Baba Tanrı'nın inşası için hazırlandınız ve Kutsal Ruh'u bir ip gibi kullanarak İsa Mesih'in aracı olan Çarmih'la yukarı kaldırıldınız." (Efeslilere Mektup, 9:1)
 - İgnatius'un Tanrı'nın Üçlü Birlik doğasının farkında olduğunu ve O'na bu şekilde ibadet edilmesi gerektiğini yazdığını görüyoruz
- **Şehit Iustinus (Justin) (MS 100 – 165):** "Evrenin Babası ve Efendisi olan Tanrı'nın, Kurtarıcımız İsa Mesih'in ve Kutsal Ruh'un adıyla suyla yıkanılır." (Birinci Apoloji, 61)
 - Yeni Antlaşma Kanonu'nun tamamlanışından hemen sonra yaşamış olan Iustinus, İznik Konsili'nde en az 200 yıl Üçlü Birlik olan Tanrı'yı bu şekilde tanıtmıştır.
- **Tertullian (MS 155-220):**

- “Sanki bu şekilde bir de Hepsi değilmiş gibi, çünkü Hepsi Bir'dir, öz birliği (yani) ile; Birliği bir Üçlü Birliğe dağıtan, üç Kişiyi -Baba, Oğul ve Kutsal Ruh- kendi sıralarına yerleştiren dağıtımın gizemi hala korunurken: Ancak üçü de durum olarak değil, derece olarak; öz olarak değil, biçim olarak; güç olarak değil, görünüş olarak; yine de tek bir özden, tek bir durumdan ve tek bir güçten oluşur; çünkü O, Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adı altında bu derecelerin, biçimlerin ve görünüşlerin kendisinden sayıldığı tek bir Tanrı'dır” (Praxeas'a Karşı, Bölüm II)
- Tertullian İznik Konseyi'nde yaklaşık 150 yıl önce “Üçlü Birlik” ifadesini kullanarak Tanrı'nın karakterini Kutsal Yazılar'a dayalı bir şekilde açıklamıştır.
- **İskenderiyeli Origenes (Origen) (MS 185 - 253):** “Baba, Oğul ve Kutsal Ruh tek bir Tanrılıkta üç Kişi'dir” (İlk İlkeler Üzerine, 1.3.7).
- Ayrıca Erken dönem Hristiyan el kitabı olan **Didache (MS 70-100)** Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına vaftiz edilmeyi emreder (7:1).

İznik Konsili Mesih'in tanrısallığını açıklığa kavuşturmuş, ancak bunu yaratmamıştır. Böyle bir miti ortaya çıkaranlar, bir doktrini tanımlamakla onu icat etmeyi birbirine karıştırmaktadır. Ancak ne yazık ki Ahmed Deedat ve Zakir Naik akademisyenler sürekli olarak şu miti tekrarlamaktadırlar: “Hristiyanlar, Konstantin onu Tanrı ilan edene kadar İsa'ya bir insan olarak tapmışlardır.” Ayrıca Dan Brown, Da Vinci'nin Şifreleri adlı kitabında da İznik Konsili'nde “İsa'nın tanrısallığını oyladığını” iddia etmektedir.

Ancak elimizde bilgiler ışığında tüm bunlardan çıkarabileceğimiz “Önemli Sonuçlar” şunlardır:

Üçlü Birlik öğretisi İznik Konsili'nde yaratılmamış ve oluşturulmamıştır.

- Yeni Antlaşma, Tanrı'yı Üçlü Birlik Tanrısı olarak tanıtır (Matta 28:19; 2Ko.13:14).
- İznik Konsili'nden önce yaşamış olan Hristiyanlar İsa'ya ve Kutsal Ruh'a Tanrı olarak tapınmışlardır.
- İznik Konsili'nde tartışılan ve savunulan konu Üçlü Birlik öğretisi değil ama Mesih'in tanrısallığı öğretisidir.

Bugün için tartışacağımız son mite sıra geldi. Son mitimiz:

5. İNCİLLER İZNİK'TE DÜZENLENDİ YA DA YENİDEN YAZILDI

Bu mit aslında ilk mit ile oldukça yakın bir iddiadır ancak bu iddianın altında yatan sebepler “Yeni Antlaşma Kanonu İznik Konsili'nde belirlendi” iddiasının altında sebeplerden oldukça farklıdır. Çünkü bu mitin altında yatan sebepler İslamiyet'in Hristiyanlık hakkındaki en önemli iddialarının birinin altında yatan sebeplerle bire bir aynı sebeplerdir. İşte bu yüzden de bu mite Hristiyanlar olarak ilk mittten ayrı olarak bir cevap vermemiz gerekliliği ortaya çıkar.

Öncelikle İslami öğretinin Yeni Antlaşma hakkında ne düşündüğüne ve bu iddianın nereden kaynaklandığına bakalım. Müslümanların Yeni Antlaşma konusundaki anlayışı genel olarak şu şekildedir:

- Orijinal İncil gerçekten Tanrı'nın sözleri ve vahiylerdi.
- Zaman içinde insan müdahalesi (kasıtlı ya da kazara) değişikliklere yol açtı.
- Kuran, çarpıtmaları düzeltmek ve hala bozulmamış olan ayetleri onaylamak için gelmiştir.
- Bu yüzden İncil'in bazı bölümleri hala İslam'la uyumlu olabilirken, diğerleri onunla çelişebilir.

Eminim birçoğunuz en azından bu maddelerden birini daha önceden duymuşsunuzdur. Müslüman dünyasının Yeni Antlaşma konusundaki genel fikri bu iken, İslamiyet'in en önemli dokümanı olan bu iddialar ile ilgili ne söylemektedir? Kuran, bu genel intibayı destekleyecek bir bilgi sunmakta mıdır? İznik Konsili'nde böyle bir düzenlenmenin ya da değişikliğin yapıldığını söylemekte midir? Karşımıza çıkan cevap şudur: Kuran-ı Kerim'de Tevrat'ın değiştiği ileri sürülse de (örn: Bakara Suresi 75 ve 79.ayetler) İncil'in değiştiğine dair bir iddia bulunmamaktadır, Kuran'da yalnızca Hristiyanların öğretileri eleştirilir. İznik Konsili'ne dair herhangi bir atf bulunmamaktadır.

- **Maide Suresi 46-47:** “Ardından o peygamberlerin yolu üzere, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici olarak Meryem oğlu İsa'yı gönderdik. Ona da içinde hidayet ve nur bulunan, kendinden önce gelmiş olan Tevrat'ı tasdik edici, takvâ sahipleri için bir yol gösterici ve bir öğüt olarak İncil'i verdik. İncil'e tâbi olanlar da Allah'ın onda indirdikleriyle hükmetsinler. Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse işte onlar fâsıkların (isyan edenlerin) kendileridir.”
- **Maide Suresi 75:** Andolsun, “Allah, üçün üçüncüsüdür” diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, andolsun onlardan inkâr edenlere elbette, elem dolu bir azap dokunacaktır.

Müslümanların Yeni Antlaşma hakkındaki bu fikri Kuran'daki ayetlere dayanmıyor ise nereden kaynaklanmaktadır? Kuran'ın kendisi böyle bir iddia bulunmuyor ise, bakmamız gereken ikinci kaynak Hadisler olmalıdır. Ancak burada da durum aynıdır, hiçbir Hadis Yeni Antlaşma'nın değiştirildiğini iddia etmemektedir. Peki, öyleyse İznik Konsili'nde Yeni Antlaşma'nın düzenlediği ya da değiştirildiği iddiası neye dayanır?

Yeni Antlaşma'nın değiştirilmiş olduğu iddiası İslamiyet'in temel kaynaklarından değil ama Müslüman apolojistlerin (din savunucuların) ortaya attıkları iddialardan oluşur. Çoğu yukarıda değindiğimiz iddiaları dile getirirler. Örneğin, İmparator Konstantin'in Hristiyanlığı çok karmaşık bulduğu, sadeleştirmek istediği ya da Hristiyanlar arasında birliği güçlendirmek istediği için İncil'in değiştirilmesini istediği; Üçlü Birlik doktrinin İznik'te yaratıldığı, İsa'ya öncesinde Tanrı olarak ibadet edilmediği mitlerini sıralamaktadırlar. Bunun üzerine Dan Brown'un Da Vinci'nin Şifreleri kitabının popüler iddiaları da eklenince, 2000'li yılların başından itibaren aslında yalnızca mitlerden oluşan İncil'in değiştirildiği iddiası gerçekmiş gibi algılanmaya başlandı.

Ancak Hristiyanlar tarihsel bilgiler ışığında şu önemli gerçekleri dile getirmeliyiz:

Sonuç: İnciller İznik'te düzenlenmedi ya da değiştirilmedi.

- İznik Konsili'nin odak noktası Kutsal Yazılar değil, Mesih'in tanrısallığıydı.
- Dört İncil, İznik Konsili'nden yüzyıllar önce biliniyor ve kabul ediliyordu.
- El yazması kanıtları, İznik Konsili öncesi ve sonrası hiçbir değişiklik göstermemektedir.
- Konstantin Yeni Antlaşmayı çoğaltıp dağıtmıştır; onları düzenlememiştir.
- Bu efsane tarihten değil, komplo teorilerinden kaynaklanmaktadır.

Bugün İznik Konsili'nin 1700.yılıni kutlamak üzere bir araya geldik ve İznik Konsili'nin tarihinden tutun da teolojisine, İznik İman İkrarı'nın günümüzdeki kullanımına ve son olarak da İznik Konsili hakkında mitlere değindik. Umuyorum ki bugün buradan İznik Konsili hakkında gerçekleri öğrenerek ayrılacaksınız. Amerikalı bir yazar olan Mark Twain şöyle der: “Gerçek kendi ayakkabılarını giyene kadar yalan dünyanın yarısını dolaşabilir.” Gerçekler bazen bizi kızdırabilir, duymayı istediğimiz şeyler olmayabilir ama yalnızca gerçek bizi özgür kılabilir. İsa'dan istediklerini ve umdukları şeyleri duymayan Yahudiler, İsa'ya karşı koymakla meşgulken İsa onlara şöyle der: “Eğer benim sözüme bağlı

kalırsanız, gerçekten öğrencilerim olursunuz. Gerçeği bileceksiniz ve gerçek sizi özgür kılacak”
Yuhanna 8:31-32. **Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.**

Rev. Çağdaş Coşkun
İzmir Protestan Kilisesi

Kaynakça

Birincil Kaynaklar

İskenderiyeli Athanasius, *İznik Tanımı Savunması (De Decretis)*
İskenderiyeli Athanasius, *Arianların Tarihi*
Codex Sinaiticus (El Yazması)
Vatikan Kodeksi (El Yazması)
Caesarea'lı Eusebius, *Kilise Tarihi*
Caesarea'lı Eusebius, *Konstantin'in Hayatı*
Antakya'lı Ignatius, *Efeslilere Mektup*
Lyon'lu Irenaeus, *Heresies'e Karşı*
Justin Martyr, *İlk Apoloji ve Trypho ile Diyalog*
Muratorian Fragmanı (Kanon Listesi)
Origen, *İlk İlkeler Üzerine (De Principiis)*
Papirüs 45 (El yazması)
Papirüs 52 (El yazması)
Tertullian, *Praxeas'a Karşı*
Kiroslu Theodoret, *Kilise Tarihi*

İkincil Kaynaklar

Ayres, Lewis. *Nicaea and Its Legacy: An Approach to Fourth-Century Trinitarian Theology.*
Barnes, Timothy D. *Constantine and Eusebius.*
Bauckham, Richard. *Jesus and the God of Israel: God Crucified and Other Studies on the New Testament's Christology of Divine Identity.*
Davis, Leo Donald. *The First Seven Ecumenical Councils (325-787): Their History and Theology.*
Ehrman, Bart D. *Forged: Writing in the Name of God—Why the Bible's Authors Are Not Who We Think They Are.*
Ehrman, Bart D. *The Orthodox Corruption of Scripture: The Effect of Early Christological Controversies on the Text of the New Testament.*
Jenkins, Philip. *Jesus Wars: How Four Patriarchs, Three Queens, and Two Emperors Decided What Christians Would Believe for the Next 1,500 Years.*
Metzger, Bruce M. *The Canon of the New Testament: Its Origin, Development, and Significance.*

Pelikan, Jaroslav. *The Christian Tradition: A History of the Development of Doctrine, Vol. 1: The Emergence of the Catholic Tradition (100-600).*

Stanton, Graham N. *Jesus and Gospel*.